

NORME SOCIALE ȘI VALORI FAMILIALE ALE TRANZIȚIEI

Dr. MARIA COBIANU-BĂCANU

Familia este unitatea socială de bază care asigură existența și dezvoltarea continuă a societății. La nivelul ei se articulează generațiile, se asigură condițiile transmiterii zestrei culturale de-a lungul vremii. Este o entitate dinamică, în continuă prefacere, corespunzător schimbărilor desfășurate în societate. Este cutia de rezonanță în care se resimt toate armoniile sau dizarmoniile societății ca organism viu. În familie se reflectă, la scară mică, mutațiile profunde din viața socială și cultura societății. Prin familie se transmit obiceiurile, tradițiile de la înaintași, expresie a perenității culturale, a unității dintre continuitate și discontinuitate; în familie se creează noi modele culturale — consecință a condițiilor socio-culturale în schimbare.

Din perspectivă culturală, familia este mediul socio-uman în care se creează personalitatea culturală a fiecărei ființe nou-născute ținând seama de reperele trecutului, de condițiile prezentului și aspirațiile viitoare.

Schimbările radicale determinate de evenimentele din decembrie 1989 în țara noastră în toate sferele vieții economice, sociale, politice, morale lansează noi provocări în sfera familiei ca instituție și comunitate de viață de ordinul esenței pentru indivizi și societate în general.

Având în vedere mutațiile profunde ce au avut loc în societatea românească în cei aproape 5 ani de tranziție, este interesant cum s-au reflectat ele în această micro-comunitate economică, socială, biologică, afectivă — care este familia. În multiplele bulversări politice, sociale și economice, ce au marcat perioada de tranziție, familia și-a păstrat locul și rolul recunoscute? Rolul ei a crescut sau s-a micșorat în fața marilor dezechilibre sociale, politice ce au avut loc la nivel macro-social? Ce modele culturale și valori a adoptat? Ce probleme o frământă?

Răspunsul la aceste întrebări îl vom da ținând seama de rezultatele cercetărilor efectuate în ultimii patru ani și jumătate în diferite sate și orașe din țara noastră pe problema modelelor culturale și a orientărilor valorice, ca și a relațiilor inter-etnice în perioada de tranziție. Fără să emitem pretenția de reprezentativitate generală, întrucât cercetările au avut caracter zonal, s-au efectuat numai în anumite județe — în 1992 pe un eșantion de 538 subiecți, în 1993 pe un eșantion de 1 239 subiecți, iar în 1994 studiile au avut în vedere o analiză calitativă în județul Timiș și în alte județe din țară — vom încerca să conturăm câteva tendințe privind locul familiei în ierarhia de valori a indivizilor studiați.

De la început facem precizarea că *problemele familiei și securitatea ei* s-au înscris printre valorile scop ale subiecților la un scor destul de ridicat, în sensul că dintr-un set de 16 aspecte ale vieții considerate de noi valori generale sau valori scop — precum: câștig/o viață confortabilă, o viață

interesantă, pace, frumos, egalitate, securitatea familiei, libertate, fericire/ mulțumire, dragoste împlinită, securitate națională, plăcere/bucurie, credință, respectul de sine, recunoaștere socială, prietenie adevărată, înțelepciune, securitatea familiei a fost pe locul trei în primul rang de preferințe și pe locul întâi în rangul al doilea. În toate cele trei ranguri obține un scor de 30,34% din 538 de subiecți, ceea ce situează în valorile de top, după pace și câștig/ o viață confortabilă.

Și la valorile mijloc sau la valorile instrumentale exprimate în chestionar prin diferite calități umane, preocuparea sau devotamentul în viața de familie, se înscrie tot pe locul trei atât la preferințele de rangul întâi, cât și la cele de rangul doi, după cinste/ corectitudine și profesionalism. Faptul că în viața socială cele mai apreciate calități umane sunt cinstea/ corectitudinea, profesionalismul și preocuparea pentru viața de familie reflectă unitatea strânsă, firească dintre aspectele sociale, profesionale și familiale în definirea armonioasă a modelului uman pe care îl concep subiecții. Menționăm că în cele trei opțiuni pe care le-au făcut subiecții, calitatea definită prin preocupare și devotament în viața de familie a întrunit un procent de 32,47% pe eșantion.

Încercând să descifrăm în continuare, valorile fundamentale ale vieții — muncă, omenie, religie, sănătate, bani/ bogăție, pace, distracție, prietenie, familie, cultură, spirit întreprinzător — și gradul de importanță al lor pentru subiecții cercetării, familia s-a înscris, de asemenea, în banda de prim rang a performanțelor, după sănătate și pace la rubrica „foarte important”.

Familia este termenul de exprimare a modernității și modernului în stilul de viață, în decorarea și dotarea gospodăriei, în relațiile dintre soți, în modul de împlinire a rolurilor de către aceștia. Reținând că stilul de viață se modernizează mult și foarte mult (în proporție de peste 45%), că familia în general se modernizează prin procese interioare (35%) ca și prin decorare și dotare (37%) putem aprecia transformarea ei — în condiții socio-economice mai prielnice — într-un veritabil factor de modernizare socială.

Investigațiile privind rolul familiei în stimularea sau frânarea unor inițiative de a întreprinde activități suplimentare relevă că ea apare preponderent ca factor stimulator, în sensul că împinși de nevoile vieții de familie oamenii se angajează și în activități suplimentare pentru obținerea unor venituri mai mari. Dar au fost și situații în care subiecții au afirmat că nu au putut întreprinde nimic suplimentar din cauza „obligațiilor familiale”.

Studiul de sine stătător al problemelor familiei și al dinamicii ei în perioada de tranziție confirmă ipoteza corespunzător căreia *familia-microcosmosul uman este un reflex al macrocosmosului societal*, adică seismele din societate au reverberații profunde, chiar dacă uneori mai târzii, asupra familiei și membrilor ei.

Printre modificările cele mai ample menționate de subiecți sunt scăderea foarte mare și mare a veniturilor (44%) și acordarea de libertăți mai mari copiilor (21%). În rest, relațiile tensionate și conflictuale între soți și rolurile specifice fiecăruia se schimbă puțin sau deloc în majoritatea cazurilor.

La întrebarea directă: considerați că a crescut rolul familiei în asigurarea echilibrului social? răspunsurile subiecților au fost următoarele: 14,31% = foarte mult; 13,38% mult, 31,04% — potrivit, 13,38% puțin; 20,63% deloc și 7,25% nu știu să aprecieze sau nu vor.

Tranziția a adus o seamă de schimbări majore în viața de familie și din păcate, de ordin negativ: scăderea nivelului de trai prin reducerea puterii de cumpărare datorită inflației și salariilor mici, imposibilitatea cumpărării unui apartament datorită prețurilor exorbitante, reducerea posibilităților de participare la activități culturale sau de a beneficia de vacanțe, călătorii. Având în vedere această reală prăbușire a nivelului de trai am încercat să depistăm care sunt nevoile cele mai stringente pentru subiecții cercetării și pentru familiile lor. La întrebarea: „Ce ar fi necesar pentru Dvs și familia Dvs. pentru a trăi mai bine decât acum?” răspunsurile au oferit următoarea ordine de priorități: 1. condiții mai bune de locuit — 35,45%; 2. mai multe prilejuri de activități culturale — 11,01%; 3. vacanțe, călătorii — 10,26%; 4. o mașină / o mașină mai bună — 9,51%.

Pornind de la premisa că familia este o „întreprindere” complexă, cu un buget, cu venituri și cheltuieli care se cer bine gestionate pentru a rezista provocărilor la care este expusă, ne-a interesat în ce direcție ar fi utilizați banii disponibili dacă i-ar avea. La întrebarea: Dacă ați avea bani disponibili cum i-ați folosi? cei mai mulți subiecți, adică 51,30% au răspuns că în investiții, apoi 34,01% în cheltuieli gospodărești, 10,97% în cheltuieli personale și 3,73 în distracții.

Din modul de gestionare înregistrat mai sus, rezultă că oamenii încep să deprindă încet-încet obișnuința de a investi — ceea ce e profitabil pentru economia de piață pe care voim s-o dezvoltăm. Numai că problema reală este cuantumul mic al veniturilor în raport cu inflația care nu mai permite șansa punerii deoparte pentru investiții mai ales în ultimii 2 ani.

Continuând investigația pe tema „familiei” am vrut să aflăm care este locul ei în ierarhia mai multor grupuri sociale la care am alăturat-o. Enumerând o serie de grupuri sociale în care indivizii sunt, mai mult sau mai puțin, integrați — grup familial, vecini, grup de rudenie, prieteni, cartier, sat, grup etnic, religios, de muncă, sindicat, partid politic, club sportiv, asociație economică, altele — am cerut subiecților cercetării să spună în ce măsură se consideră apropiați, integrați în fiecare dintre ele. Dintre toate, familia a dobândit de departe cel mai mare scor, de 85% din răspunsuri la rubricile „foarte mult” și „mult”, cu motivații complexe precum, aici se formează omul, de ea este legat afectiv, este oaza de liniște, de retragere din tumultul vieții sociale etc.

În privința aspirațiilor legate de evenimentele din decembrie 1989, 66% din subiecți afirmă că ele s-au realizat foarte puțin și puțin. Numai circa 7% afirmă că s-au realizat mult și foarte mult, iar 21,56% spun numai potrivit.

Ca stare de spirit generală, care se resfrânge, implicit și asupra celorlalți membri ai familiei cei mai mulți subiecți au răspuns că sunt obosiți — 39,59%, și totuși optimiști — 31,28%, urmați de cei dezorientați — 20,82%, și plictisiți — 18,22%, triști — 15,46% și pesimiști — 13,75%, veseli — 11,97% și izolați — 9,85%.

Fenomenele care îi îngrijorează cel mai mult sunt corupția 52,97%; devalorizarea banilor — 47,40%; delincvența — 47,03%; sărăcirea celor mulți și îmbogățirea celor puțini 44,80%; asistența medicală limitată — 40,89%; șomajul — 39,59%; lipsa condițiilor materiale pentru cultură — 29,55%; pornografia — 28,07%; conflictele etnice — 27,14%.

Problemele care le dau cele mai mari insatisfacții sunt: 1. problemele financiare — 57,30%; 2. dificultățile de comunicare — 12,73%; 3. deziluziile politice — 10,67%; 4. lipsa locuinței și dotărilor 8,80%; 5. viața de familie — 6,37%; 6. altele — 4,12%.

În raport cu dificultățile pe care trebuie să le surmonteze am pus întrebarea: Cum considerați starea dvs. fizică și sufletească în raport cu problemele vieții de fiecare zi? În ordine descrescândă răspunsurile subiecților au fost următoarele: 1. aceeași — 45,17%; 2. s-a înrăutățit — 28,62%; 3. nu pot aprecia — 16,36%; 4. s-a îmbunătățit — 9,67%.

O ultimă întrebare de control asupra tonusului afectiv general a fost: Priviți cu încredere viitorul? Răspunsurile au fost după cum urmează: *da* — 32,71%, pondere care se apropie foarte mult de ponderea celor care au afirmat că sunt optimiști (31,28%); *da și nu* 50,74%; *nu* 11,71%; *nu știu* (nu răspund) 4,83%.

Deci, în general, putem aprecia că subiecții sunt încă optimiști, pentru că așa cum relatează o femeie de la Sibiu, în 1993, ROMÂNUL TRĂIEȘTE DIN SPERANȚE, și de fiecare dată când i-a fost greu și-a zis „Lasă, că o să răsară, într-o zi soarele și pe ulița mea”.

În ceea ce privește transmisia culturală de obiecte tradiționale specifice fiecărei naționalități de la generația adultă la tânăra generație, investigațiile realizate în anul 1993 pe diferite grupuri etnice din țară reflectă o slabă legătură între generații. La întrebarea: vi se pare că tinerii sunt interesați de obiectele tradiționale specifice naționalității Dvs.? pe întregul eșantion de 1 239 de subiecți, răspunsurile au fost: deloc 23,6%; puțin 52,6%; foarte mult 11,5%; nu știu / nu răspund 12,3%. Nici obiceiurile tradiționale specifice naționalității nu par să mai intereseze prea mult tinerii. La întrebarea: considerați că tinerii sunt interesați de tradițiile specifice naționalității Dvs. răspunsurile sunt puțin optimiste: deloc — 17,0%; puțin 56,5%; mult 17,4%; nu știu / nu răspund 9,1%.

Răspunsurile îngrijorătoare obținute mai sus prin ancheta pe bază de chestionar în anul 1993 au fost ameliorate intrucâtva de situațiile pozitive găsite în Timișoara și Făget, județul Timiș, unde în discuțiile ample cu subiecții am aflat că aici „obiceiurile sunt la ele acasă”, sunt „sfinte” și tinerii care dansează la discotecă sunt la fel de fideli păstrători ai jocurilor și obiceiurilor transmise din moși, strămoși, îmbinând fericit tradițiile cu modernul.

Apreciind existența unei oarecare tensiuni discordante, între generații, am pus întrebarea: În ce măsură între tineri și vârstnici se manifestă în societatea noastră tensiuni, conflicte? Răspunsurile obținute au fost: în mare măsură — 10,2%; în oarecare măsură 52,2%; deloc 30,6%; nu știu / nu răspund — 7,0%.

Concluzia poate fi dătătoare de speranță dacă avem în vedere că numai 10,2% au afirmat că situația este mai gravă. Faptul că majoritatea au răspuns „în oarecare măsură” sau „deloc” este normal pentru că întotdeauna noul, modernul reprezentat de tânăra generație s-a impus prin tensiuni și conflicte. Esențialul este că acest nou și modern să fie și valoare, să contribuie cum spunea Petre Andrei, la conservarea vieții individului și a speciei și, am adăuga noi, la conservarea culturii individului și a nației sale.

Una din problemele cele mai dure cu care se confruntă familia în zilele noastre este șomajul. Șomajul real și potențial a devenit un puternic factor

de stress pentru o însemnată parte a populației. Din ancheta realizată rezultă că 21% din cei 537 de subiecți trăiesc riscul de a deveni șomeri.

Studiind riscul de a deveni șomer, încercăm descifrarea șomajului latent și dimensiunile sale. În acest scop am pus în chestionar următoarea întrebare: Apreciați că există, pentru Dvs. personal, riscul de a deveni șomer? Răspunsurile au fost următoarele: 1. da, în viitoarele 6 luni 6%; 2. da, în viitorul an 15%; 3. nu 41%; 4. nu e cazul 26%; 5. nu știu / nu răspund 12%.

Pe eșantion, riscul de a deveni șomeri în viitoarele 6 luni îl trăiesc 6% din cei de la sat și 5% din cei de la oraș, 2% bărbați, și 9% femei; din toate grupurile de pregătire școlară, din toate județele studiate și din București. Dintre județe, cele mai expuse la șomaj sunt: Ialomița, Timiș, Maramureș.

Riscul de a deveni șomer în viitorul an (1993) este mai mult decât, dublu, adică 15%. Dacă avem în vedere că ancheta s-a desfășurat în 1992 proiecțiile reflectate de cercetare nu au fost prea departe de starca reală de la sfârșitul anului 1993. Distribuția pe medii de rezidență arată că sunt 15% în urban și 14% în rural, pe județe: Sibiu 27%, Timiș 20%, Vrancea 15%. Ca nivel de pregătire școlară, cei mai expuși riscului de a deveni șomeri, într-un an de zile, sunt cei cu 10 clase, cu școala post-liceală și cu studii superioare. Dintre bărbați și femei, femeile sunt vizate preponderent spre a deveni șomere, adică 16% față de 13% bărbați.

Alături de șomajul femeilor o gravă problemă de ordin social o reprezintă șomajul tinerilor. Să înceapă viața de lucrători cu ajutorul de șomaj și cu „statutul” de șomeri este total descurajant pentru așteptările și proiecțiile lor viitoare. În plus, șomajul înseamnă degradarea calificării profesionale pentru care s-au pregătit, ca și lipsa mijloacelor materiale, financiare pentru a duce un trai decent. Conduce la scăderea nivelului de viață pentru întreaga familie asupra căreia apasă și „povara” nevoilor lor relativ superioare, constituite pe un nivel ridicat de aspirații formate în anii școlarizării.

Lipsa unui loc de muncă în care tinerii să se exprime ca specialiști sau meseriași duce la îngustarea orizontului valoric și de aspirații. Neavând unde să muncească încetează tensiunea creatoare, dorința de depășire și auto-depășire. Pe plan valoric, se produce o reală răsturnare reflectată în confuzie, derută și alienare.

O altă consecință nefastă a „statutului” de șomer, rezultată din investigațiile efectuate, este lipsa orizontului familial la tânăra generație. Fără un loc de muncă, fără casă, fără dotările necesare în ea, tinerii „nu mai îndrăznesc” să se căsătorească. În acest fel, familia este izbită în esența ei, în ființa ei fizică. Scade natalitatea, se produce un păgubitor dezechilibru în piramida vârstelor. În unele cazuri, scade și nivelul de moralitate al relațiilor dintre tineri. Se încurajează relațiile efemere, neresponsabile cu consecințe, uneori, nocive asupra sănătății. Din acest punct de vedere, familia trăiește un profund moment de criză. O expresie a crizei generale a societății reflectată în familie este trecerea în condițiile lipsei acute de locuințe pentru tineri — de la familia nucleară la familia extinsă, asemănătoare cu cea tradițională. În satele noastre, tinerii proaspăt căsătoriți își continuă o bună perioadă viața împreună cu părinții unuia din ei până își strâng împreună resursele financiare pentru o casă separată a tânărului cuplu familial.

În cortegiul implicațiilor nocive ale șomajului este și aceea că el începe să afecteze orizontul școlar sau dorința de a învăța a viitoarelor generații. Unii părinți și copii gândesc după modelul „Dacă învățând o școală

sau o facultate tot șomer ajung, atunci la ce bun s-o mai urmezi? În sate, ca și în orașe, începe să scadă aspirația pentru carte și școală, având ca premisă drumurile lungi și fără nici un succes pe care le bat tinerii absolvenți la oficiile de distribuire a forței de muncă. Negestionându-se eficient piața muncii, în lipsa unui management al resurselor umane, s-a pierdut o valoare fără de preț: încrederea în școală, în carte și s-a dobândit deziluzia în ele, credința că „merge și așa” când abia se terminase cu ea.

Deziluzia în școală este un aspect al situației. La fel de păgubitor pentru interesele naționale este decizia tinerilor de „a-și lua lumea în cap” sau „de a pleca peste graniță”, de a emigra pentru a se realiza uman și profesional. Iată cum lipsa unor strategii pe termen lung privind planul de învățământ, resursele de muncă și utilizarea lor eficientă netezește drumul unui amplu „brain-drain”, cu implicații profunde în ceea ce privește ritmul și dimensiunile dezvoltării viitoare a țării.

Dar perioada de tranziție se caracterizează și printr-o serie de trăsături cu efecte benefice asupra familiei și expresiei ei în societate.

În primul rând, a impus modelul exprimării sincere, deschise în familie a tuturor problemelor sociale spinoase sau controversate, renunțând la comportamentul duplicitar potrivit căruia în casă vorbește liber, iar „în afara” ei codificat sau extrem de prudent. Libertatea dobândită a descătușat comunicarea intrafamilială și extrafamilială, unificându-le spre beneficiul tuturor membrilor ei.

A dus la o democratizare crescândă a relațiilor dintre părinți și copii, dintre profesori și elevi. Trecerea de la autoritatea ancestrală absolută a părinților și profesorilor, la fluidizarea relațiilor și la relativizarea lor, este una din trăsăturile de fond specifice nu numai tranziției din țara noastră, dar **MARII TRANZIȚII** a societății umane spre o societate globală.

A deschis drum larg informării, cunoașterii, accesului la informații tinerilor astfel încât nivelul lor de cunoaștere depășește, la cote fără precedent, pe cel al părinților sau educatorilor lor la aceeași vârstă. Cu pătrunderea mijloacelor electronice de comunicare umană, cu extinderea televiziunii prin cablu, antenă satelitară pământul devine realmente un „mic sat” după nimerita expresie a lui MacLuhan, iar tinerii sunt primii beneficiari ai progresului tehnic asimilat. Muzica, sportul, ca și matematica și informatica, știința în general, formează mediul cultural transnațional al tinerilor, indiferent de meridianul sau paralelele pe care trăiesc. Asistăm la formarea unor curente muzicale („fani”), de divertisment supranaționale. Formațiile muzicale Depêche Mode, Guns and Roses, Metalica, Iron Maden, You Two etc., împart tinerii și le oferă tot atâtea perspective muzicale, pe cât de numeroase sunt.

În această nouă și stranie lume, părinții sunt cei care trebuie să învețe de la Măria Sa Copilul, Tânărul, să-l asculte și să-l înțeleagă pentru a se stabili un dialog între generații. Vorbind despre generația tinerilor din zilele noastre, Margaret Mead sublinia că tinerii sunt populația autohtonă a acestei lumi în care adulții sunt doar niște imigranți, cu mult mai puțin știutori decât copiii lor. Efectele reverse ale acestor trăsături nu întârzie să apară.

Adolescenții și tinerii de azi ascultă mai puțin de proprii lor părinți și profesori și se ascultă mai mult pe ei înșiși. Au scăzut influențele educative pe verticală în favoarea celor pe orizontală. Influența crescândă și nevoia de autonomie a tinerei generații, ruptura ei de valorile, credințele și convingerile

generației adulte, fac să adâncească criza de comunicare, de dialog dintre ele, se constituie, totodată, în tot atâția factori care dezarticulează vechile metode și tehnici educative.

Școala, familia prin reprezentanții ei — profesorii, părinții — nu au fost pregătiți să răspundă noilor nevoi ale tinerilor. Comunitatea educativă formată din instituțiile culturale, presa, TV, radioul, înregistrează prăbușirea valorică și a reperelor societății, dar acționează slab și în general ineficient pentru coeziunea valorică a generațiilor.

Un model cultural familial generat de perioada de tranziție este inițiativa, spiritul întreprinzător. Societățile familiale cu răspunderi limitate răspund nevoii de câștig, dar și de realizare umană, de servire a semenilor, de ridicare a calității vieții. Ele refac unitatea nucleară a familiei destrămată în perioada de dezvoltare industrială, asigură buna gestionare a bunurilor, a materiilor prime, materialelor și produselor finite. Generează o nouă etică a muncii, bazată pe responsabilitate eficientă, raționalitate. Angajează simultan generația adultă și pe cea tânără în realizarea obiectivelor propuse, asigurând transmisia de modele culturale comportamentale de la o generație la alta, de la tineri la vârstnici în problemele tehnice noi, de la vârstnici la tineri în cele tradiționale.

În rândul tinerilor, pare să se răspândească modelul occidental preponderent consumatorist, bazat pe nevoia de „a avea” în detrimentul lui „a fi”. Dorința de a avea, de a se îmbogăți peste noapte rămâne un ideal, un miraj pentru unii tineri chiar dacă în țara noastră condițiile sunt mai puțin propice. Totuși, se conturează și un alt model cultural ideal și anume acela „de a avea pentru a fi” așa cum reiese din unele cercetări realizate mai recent, ideal superior unidimensionalului „a avea” tocmai pentru că face un scop suprem din „a fi”.

Idealul de „a fi”, „a fi un” I.P.” (important person) sau chiar un „V.I.P. (very important person) începe să se răspândească în rândul familiilor și al tinerilor. Cum? În bună parte, prin muncă, învățătură, studiu — mijloace laudabile și demne de tot respectul dar nu numai.

De altfel, ieșirea din actuala stare de criză în care se află România, redresarea tuturor sectoarelor economiei naționale și ale vieții sociale, rezolvarea problemelor sociale severe cu care se confruntă familia, în general, nu sunt posibile în afara triadei muncă, învățătură, cercetare. Numai muncind, învățând și utilizând rezultatele cercetării științifice pentru o mai bună gestionare a avutului public și particular se instituie o scală matematică de valori, se refac pe o bază nouă structurile societății, inclusiv familia, aducând acel belșug material, sufletesc și spiritual după care națiunea română tânjește de atâta amar de vreme.

În concluzie, cercetările de teren efectuate în 1990—1994 relevă fără îndoială că în viața și conștiința subiecților cercetați familia a fost și va fi o constantă a vieții lor, o valoare situată spre topul ierarhiei, adică sănătatea, pacea, familia și munca fiind cele mai importante aspecte ale vieții de care depinde, în principal trăirea ei armonioasă. Perioada de tranziție a facilitat simultan modele culturale de modernizare a vieții de familie în stilul de viață, vestimentația, decorarea, dar și modele de sărăcire a ei, prin procesele economice de inflație, șomaj. Mai nou se resimte limitatea comunicării interumane în sensul restrângerii vizitelor reciproce, a convorbirilor la telefon, a utilizării serviciilor de poștă și telecomunicații datorită costurilor mari.

În același timp, familia și-a restrâns șansa trăirii în colectiv a evenimentelor legate de momentele fundamentale ale vieții: nașterea, căsătoria, botezul, înmormântare sau alte ritualuri religioase, ca și aceea a refacerii capacității de muncă prin odihnă, recreere, vacanțe, concedii — datorită aceluiași factor economic, resursele limitate de câștig.

Se profilează însă posibilitatea redresării producției prin creșterea spiritului întreprinzător și a inițiativelor de privatizare și angajare în activități aducătoare de profit, atât în familiile de la oraș, cât și de la sat.

Paradigma educațională suferă și ea modificări în sensul că se impune înțelegerea problemelor tinerei generații, luarea în considerare cu mai mare atenție a sistemului ei de așteptări și aspirații de muncă, de viață și de democratizare și relaxare a relației autoritare părinte/copii. Transnaționalizarea unor fenomene culturale, muzicale, de divertisment sunt elemente ale înscrierii familiei românești, prin produșii ei, tinerii, în fluxul fenomenelor mai mult sau mai puțin pozitive ce caracterizează lumea contemporană modernă. Tinerețea nu are granițe. Ea are nevoi comune, un limbaj comun, dovadă că orice tânăr se poate înțelege cu orice alt tânăr de pe mapamond uneori mai bine decât cu propriii săi părinți.

Familia românească este puternic afectată, în perioada de tranziție, de criza generalizată a societății noastre și anume de fenomenele economice, de lipsa posibilităților materiale, de desfășurare a vieții în condiții de normalitate și echilibru. Și, totuși, nici în aceste condiții nu și-a pierdut optimismul, încrederea într-un viitor mai bun al ei și al urmașilor ei.

Pentru asigurarea continuității tradiției culturale, care definește un popor și îi consolidează rădăcinile istorice, arată investigațiile de teren, se impune o concertată educație valorică, în spiritul și cultul valorilor perene de bine, frumos și adevăr de către întreaga comunitate educațională: familie, școală, biserică, instituții culturale, mass-media, opinia publică. Împrumutul de modele culturale străine îmbinat armonios cu spiritul creativ al adulților și tinerilor noștri, ca și cu tradiția culturală a strămoșilor noștri, constituie premise pozitive ale dezvoltării unor modele familiale corespunzătoare cu specificul nostru național și cu lumea în continuă schimbare în care trăim.

Axiologia familiei ca și cultura ei în sensul ideologiei, mentalității, a fluxului de idei și informații s-au împropătat cu o seamă de valori, în special de ordin politic, ideatic ca libertatea, democrația, libera exprimare verbală, comportamentală, dar au fost simultan și „poluate” cu o seamă de fenomene negative datorită non-valorilor care domină în viața socială și politică precum: corupția, furturile, specula, parazitismul, demagogia politică, lupta pentru putere etc.

Totuși, credința și convingerea puternică în forțele de regenerare a familiei vor determina, sperăm, o evoluție pozitivă a acesteia în consens cu aspirațiile de progres și bine ale membrilor și susținătorilor ei.